

Dominik Grohmann

Ovocné stromy v krajině

Vzniklo ve
spolupráci s:

 **na
ovoce**

 Pangaea

www.peceoprirodu.cz

Tento projekt je spolufinancován Státním fondem životního prostředí ČR na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.
www.mzp.cz www.sfzp.cz

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Malebná krajina?

Červenající se koruny vysokých třešňových alejí vedle dozrávajících moruší předznamenávají brzký příchod letních veder. Následují nakyslé a šťavnaté meruňky, sladoučké švestky a nakonec neuvěřitelně pestré chutě jablek a medových hrušek. Tisíce stromů rozesetých volně po krajině nabízejí každoročně tisíce tun ovoce.

Ale stromů i lidí v krajině ubývá. Navzdory tomu chceme tento trend obrátit. A doufáme, že nám s tím pomůžete.

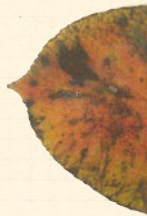
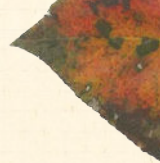
I proto jsme sepsali tuto brožurku, která má být základním rádcem při sázení a péči o ovocné stromy v krajině.

Ovocné aleje a stromořadí, extenzivní sady a soliterní stromy mají v krajině nezanedbatelné funkce. Od estetických k ekologickým až po gastronomické. Naši předkové o krajinu pečovali a trávili v ní mnoho času. Možná právě nyní je ta správná chvíle pokračovat v jejich díle. Neboť pokud to neuděláme my, kdo jiný?

Nechť vás tato příručka inspiruje
Dominik Grohmann

Obsah

Před zasazením	4
Vhodná odrůda do vhodné lokality	4
Prostor nadevše	6
Sázení	8
Kdy sázet	8
Jak sázet	9
Organizace hromadného sázení stromů	15
Péče v prvních pěti letech po výsadbě	19
Řez – založení a vytvoření koruny	19
Péče o půdu	26
Hotovo	28
Příklady dobré praxe	30

Před zasazením

Vede kolem vaší obce polní cesta bez aleje, nebo byste rádi vysadili jabloně ve školní zahradě? Pak základním předpokladem bude souhlas vlastníků s výsadbou. Pro takovou příležitost se hodí mít již poměrně jasnou představu o tom, jak bude výsadba probíhat a kdo bude mít na starosti následnou péči o stromy. Pokud se jedná o obecní pozemek, starostové, starostky a zastupitelstva většinou vítají podobné iniciativy, takže jednání bývá příjemné.

Když už máte místo pro sázení vybrané, můžete začít s výběrem ovocných dřevin a jejich odrůd vhodných pro tuto lokalitu. Často se totiž můžete setkat se situací, kdy se zasazeným stromům nedaří. Bud' nezvládají lokální klimatické podmínky nebo jim nevyhovuje půda, ve které rostou. A ze všeho nejčastěji mají kolem sebe málo prostoru.

Vhodná odrůda do vhodné lokality

V každém regionu naši předci vyšlechtili nebo objevili místní odrůdy (dnes je nazýváme krajové). Těmto odrůdám se v daném místě dařilo, protože byly adaptované na místní klimatické a půdní podmínky. Můžeme tedy nejprve vyhledávat odrůdy spojené s daným místem. Paleta ovocných odrůd je obrovská, a tak můžeme vybrat ty, které v naší lokalitě budou prosperovat a které budou vyhovovat i nám.

Speierling, *Pyrus sorbus*.

Skvělý online archív odrůd najdete na stránkách **stareodrudy.cz**

Z široké nabídky vlastností vyfiltrujeme ty, které splňují požadavky našich lokálních klimatických a půdních podmínek. Zapomenout bychom ale neměli ani na vlastnosti plodů – jejich dobu sklizně, chuť a možnost zpracování.

Při současných klimatických změnách dochází často k významným suchům po celé České republice. I proto stojí za to upřít pozornost na stromy, kterým sucho vadí méně.

Mezi druhy adaptované na sušší klima patří především jeřáb oskeruše, morušovník, kaštanovník či dřín, mezi ty známější pak třešeň ptačí či mahalebka, ořech královský, hruška obecná, slivoň myrobalán či meruňka. Mnohé z těchto druhů se využívají především jako podnož pro různé odrůdy. Každopádně se jedná o druhy teplomilné, které zvládají lépe období letních such.

*V případě výsadby ovocných stromů do krajiny jednoznačně potřebujeme ty, které jsou roubované na **semenných podnožích**. Díky tomu vytvoří dostatečně mohutný kořenový systém a v budoucnu se stanou do velké míry samostatnými.*

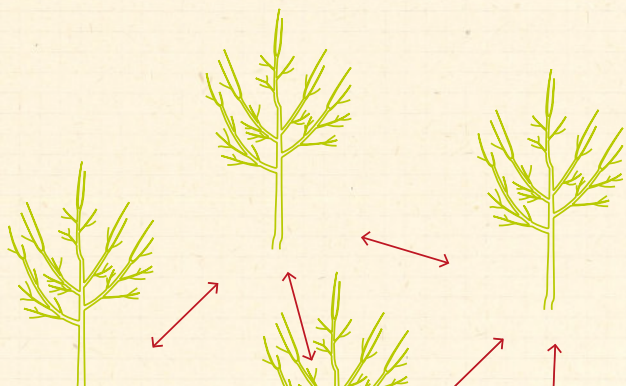
Prostor nadevše

Pokud dokážeme zvolit vhodný ovocný druh a vhodnou odrůdu do konkrétní lokality, pak jsme splnili základní podmínku pro to, aby mohly stromy naplno využít potenciál, který v sobě skrývají. Tedy dožít se vysokého věku (několika staletí), plodit pravidelně (ob rok nebo každoročně) několik set kilogramů ovoce a zdobit krajinu svou majestátností. Při sázení stromů zbývá ovšem ještě jeden předpoklad, který je pro zářnou budoucnost vysazených stromků nutný. **Dostatek prostoru.**

Za sto let po výsadbě bude dosahovat koruna značných rozměrů, které si málokdo dokáže představit. Aby se ovocným stromům opravdu dařilo, potřebují dostatek světla, které zajistíme vhodnou vzdáleností (viz tabulka) od okolních stromů a překážek.

Doporučený spon (vzdálenost stromů mezi sebou) výsadby u jednotlivých ovocných druhů:

Ovocný druh	Doporučený spon (v metrech)
Jabloň	10 × 10 – 12 × 12
Hrušeň	10 × 10 – 14 × 14
Švestky	6 × 6 – 8 × 8
Třešně	12 × 12 – 14 × 14
Kaštanovník	14 × 14 – 16 × 16
Jeřáb oskeruše	16 × 16 – 18 × 18
Sladkoplodé jeřabiny	8 × 8 – 10 × 10
Morušovník	8 × 8
Ořech vlašský	14 × 14 – 16 × 16
Líska velkoplodá	6 × 6

Sázení

Ve chvíli, kdy máme jasno kolik a jakých stromů budeme sázet, nezbývá než je koupit a přichystat se k samotné výsadbě.

Kdy sázet

Nejvhodnějším obdobím pro vysazení stromku je podzim, konkrétně začátek listopadu. Sázet lze od půlky října až do doby, než začne mrznout. V případě teplé zimy je možné sázet za bezmrazého počasí i později.

Náhradní termín je na jaře, po rozmrznutí půdy při teplotách vzduchu nad 0°C do narašení pupenů, dokud nehrozí jejich poškození při manipulaci (obecně do konce března, ve vyšších po-

lohách do půli dubna). Jarní termín je méně vhodný. Výsadbou na podzim dáváme stromu čas na to, aby se přizpůsobil novému stanovišti, půda do jara dobře slehne a přilne ke kořenům.

Jak sázet

Jáma

Obecně se doporučuje kopat jámy spíše širší a mělčí než užší a hlubší, záleží však především na místních podmínkách. Také platí „čím horší půda, tím větší jáma“. Zjednodušeně se dá říci, že jámu kopeme vždy o něco větší, než jaký objem zabírají kořeny sazenice; tak, abychom po vložení stromku do jámy žádný kořen nedeformovali. Dno jámy prokypříme, aby kořeny mohly snadněji prorůst do podloží. Jámu kopeme tak hlubokou, abychom po dosypání půdy ve finále docílili zakrytí kořenového krčku (krátký přechod kořene v kmen – viz obr. 1) a současně získali asi 10 cm hlubokou miskou pro zálivku.

Vykopanou zeminu třídíme, zvláště dáváme ornici (horní vrstvu zeminy) a podložní horizonty (spodní vrstvy zeminy). Zvláště v kamenitých a těžkých (jilovitých) půdách se vyhýbáme kruhovitému tvaru jámy, ten zvyšuje riziko tzv. květináčového efektu, kdy se kořeny stáčíjí po obvodu jámy a nepronikají dál do terénu.

obr. 1

A/postavení horních částí
kůlů k nejnižší větvi korunky:

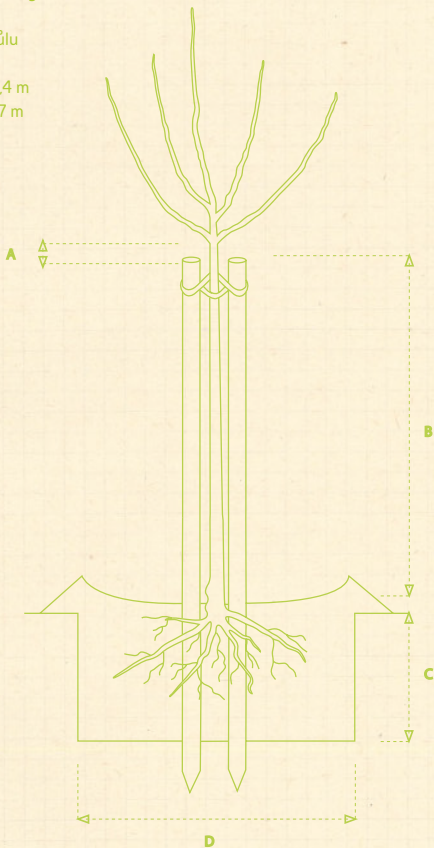
0,1-0,15 m

B/doporučená výška kůlu

od země: min. 1,3 m

C/hloubka jámy: min. 0,4 m

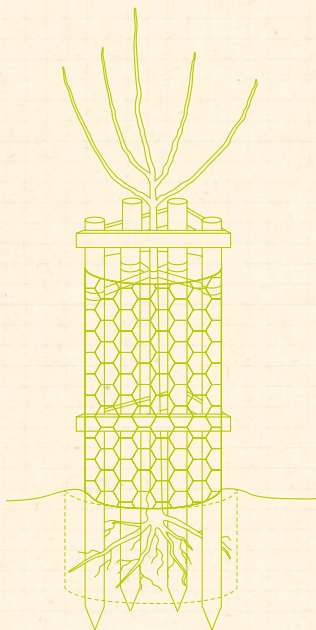
D/průměr jámy: min. 0,7 m

Ukotvení stromu

Strom je nutné při výsadbě ukotvit k vhodné opoře. Zpravidla postačuje jeden kůl, je-li dobře upevněný v zemi. Měl by mít takovou délku, aby dosahoval maximálně 10 centimetrů pod nejspodnější větev cílové korunky. Kůl většinou zatlučeme do jámy ještě před výsadbou stromu tak, aby kotvil v nenarušených vrstvách půdy.

Kůl instalujeme nejlépe z té strany, odkud vane nejčastěji vítr. Tím předejdeme naklánění stromku ke kůlu a vyšší pravděpodobnosti odírání kmínku. Životnost té části kůlu, která bude v zemi, můžeme zvýšit opálením. Nebo volíme takový druh dřeva, který má ve vlhku životnost alespoň 5 let.

obr. 2

A jde se vysazovat!

Stromek umístíme do vzdálenosti asi 10 cm od kůlu. Ke kořenům se přihazuje nejkvalitnější vrstva půdy z jámy, tedy ta, co ležela původně nejvýš – ornice. Naopak sem nesmí přijít drny. Po jejich rozložení vznikají pod zemí vzduchové mezery, které mohou kořeny vysušovat. Původní spodina se umístí na povrch výsadbové jámy, drny se obrátí kořeny vzhůru po obvodu a půda se mírně přišlápne. Sadíme tak, aby kořenový krček zůstal v půdě těsně pod povrchem a nehrozilo jeho obnažení sesedáním půdy.

Stromek přivážeme v jednom místě ke kůlu vhodným úvazem (např. širokým tkaným popruhem). Vyvarujeme se přivazování pouhým provazem – zařezává se snadno do kůry. Vhodné je části úvazku před kůlem zkrřížit (viz obr. 1). Překřížení poslouží částečně jako ochrana před odřením v případě větru vanoucího ke kůlu. Stromek přivazujeme pevně, ale volně – to znamená, že ponecháme prostor mezi kůlem a kmenem, aby mohl kmen nerušeně sílit (viz obr. 1).

Zároveň můžeme mezi kmen a kůl v místě úvazku dát vyschlou slámu či seno. Zamezíme tím jednak kontaktu mezi kmenem a kůlem a navíc tím podpoříme přítomnost škvorů, kteří jsou nedocenitelní při jarním přemnožení mšic.

Ochrana stromku

Nesázíme-li stromek přímo na oploceném dvorku, ale na volně přístupném prostranství, je nutné jej opatřit ochranou proti okusu volně žijící zvěří. Nejlépe poslouží drátěné svařované pletivo s většími oky. Takovými, která zamezí proniknutí býložravce ke kmeni, ale zároveň umožní pěstiteli operativně čistit výsadbovou misku a nežádoucí obrost kmínku, aniž by musel ochranu odstraňovat a znovu pracně instalovat.

Z pásu pletiva stočíme kolem stromu a kotvícího kůlu válec, který pevně ukotvíme ke kůlu buď provazem (doporučeno), anebo hřebíky. Okraje válce spojíme znovu dohromady pomocí drátu na tolika místech, aby nevznikaly větší otevřené mezery. Ochranu proti poškození (včetně kotvení) je nutné zajistit minimálně na 10 let života vašeho stromu.

Zálivka

V případě výsadby na podzim a dostatečného zamulčování (viz níže) není zálivka bezpodmínečně nutná. Pokud je však voda dostupná, zaléváme každý strom intenzivně (10–30 litrů) při výsadbě a v období extrémních such pouze v prvních dvou až třech letech.

Při výsadbě na jaře stromek hodně zalijeme ihned po výsadbě, a pak postupujeme obdobně během roku, zvláště v období velkých such.

Organizace hromadného sázení stromů

Sázení stromů přitahuje široký okruh lidí. Jedná se o aktivitu, která přímým způsobem pomáhá naší krajině i společnosti. Proto lze využít této možnosti a zapojit místní lidi do sázení alejí kolem polních cest nebo rodiče do výsadby ovocných stromů ve školní zahradě. Lidé si pak stromů více cení a jsou citlivější na jejich případné ničení. Často se sejde velká skupina rozmanitých osob, což člověka potěší a organizátora trápí (vzhledem k náročnému rozdělení a nachystání práce).

Na hromadné sázení stromů musíme být dobře připravení a mít jasnou představu o průběhu, aby vše proběhlo hladce.

Počet stromů x počet lidí

Pokud v obci vytvoříte velkou propagaci na sázení stromů kolem polní cesty a sázet se bude pouze deset stromů, mohou být lidé zklamáni. Často si každý člověk/každá rodina přejí zasadit svůj vlastní strom. Počítejte tedy s tím, že počet stromů by měl odpovídat počtu účastníků v poměru 1:1–1:3. Tedy abyste měli připravený stromek minimálně pro každého třetího.

Počet nářadí

Pro samotné sázení stromů budete potřebovat: rýče, palice na zatloukání kůlů, kladiva, kleště, pilky, případně lopaty a hrábě. Rýčů je obvykle potřeba hodně, aby se vykopaly jámy v dostatečné rychlosti. Podobně je to s palicemi na zatloukání kůlů, které většinou zabere nejvíce času. Kladiv pro zatlučení případných hřebíků počítejte přibližně osm a stejně tak klešti

na drát k upevnění oplocení. Nejlepší by bylo, kdyby každá skupinka měla své vlastní nářadí, to ale prakticky není možné. Je proto potřeba na místě vytvořit stanoviště, kam se bude nářadí odkládat a kde jej ostatní najdou.

Organizace ve více lidech

Je dobré, pokud při hromadném sázení funguje více organizátorů/pomocníků, kteří ví, jak má akce probíhat. Často bývá vhodné domluvit se s pár přáteli, kterým vše dopředu vysvětlíte a kteří budou vědět základní informace o tom, jak stromy sázet. Ti pak budou celé skupině v průběhu sázení ku pomoci například při přemísťování a hledání nářadí, řešení komplikací, vysvětlování postupu.

Vytyčení míst k sázení

Velmi doporučujeme před samotným sázením vytyčit přesná místa, kam se budou stromy sázet. Postačí k tomu například dřevěné kolíky. Stromy nemusí být nutně vysázené v ose, ale měly by být v dostatečné vzdálenosti jeden od druhého a od silnice či cizího pozemku.

Proč sázet s veřejností

Možná si pokládáte otázku, zda má sázení s veřejností vůbec smysl. Množství organizace s tím spojené klade na organizátory velké nároky (časové, fyzické i duševní). Opravdu hodně energie

spotřebujete na shánění dostatečného počtu nářadí, vysvětlováním postupu a jeho obhajováním. A nakonec vlastně není jisté, že vám desítka lidí vůbec ušetří čas či síly, než kdybyste to vysázeli sami.

Ale smysl to má! Nejde totiž jen o to, že zasadíte stromy, ale že si k nim lidé vytvoří vztah. A tak když za pár let bude chtít nový starosta/nová starostka stromy vykácet kvůli „obecním zájmům“, bude mít mnohem horší postavení, protože lidé, kteří stromy sázeli, se jich pravděpodobně budou zastávat.

Péče v prvních pěti letech po výsadbě

Pokud chceme, aby se ovocné stromy staly samostatnými, aby se dožily vysokého věku a na svých větvích unesly stovky kil ovoce, pak jim musíme věnovat energii především v prvních letech po výsadbě.

Řez – založení a vytvoření koruny

Povýsadbový řez

Ihned po výsadbě bychom měli přistoupit k povýsadbovému řezu – ten zároveň poslouží jako první krok k založení vzdušné a stabilní koruny. Kromě toho při vyorávání v ovocné školce přijde stromek o více než $2/3$ svých kořenů. Proto musíme vzniklou nerovnováhu mezi kořeny a nadzemní částí vyrovnat, k čemuž slouží právě povýsadbový řez .

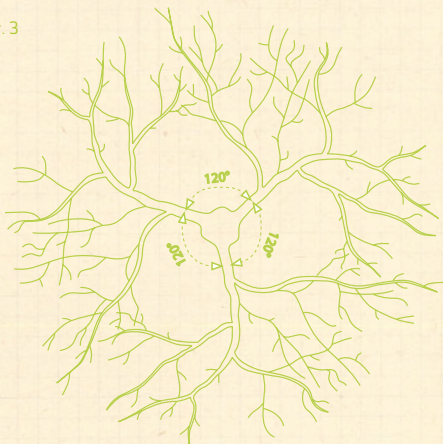
Chceme vytvořit korunu, která unese velké úrody, přečká vichřice, nebude zavazet a nebude přehušťená. Myslíme tedy i na to, že výška, ve které založíme korunu, zůstane neměnná. Jediné, co se změní, bude mohutnost větví. Proto založení koruny věnujeme takovou pozornost. Nebudou v budoucnu větve někomu nebo něčemu překážet, opravdu pod nimi projede auto, traktor nebo projde člověk?

Odstranění mohutné kosterní větve za padesát let je fatální úraz a strom na následky zranění umře (byť to trvá třeba několik desítek let).

Při **tvorbě koruny u povýsadbového řezu** bychom se proto měli řídit následujícími pravidly:

- Z větviček, které stromek vytvořil v předchozím roce ve školce vybereme tři, které budou **kosterními větvemi**. Ostatní odstraníme. Tyto tři kosterní větve by měly v ideálním případě směřovat do různých stran, aby se mohla vytvořit celistvá koruna (viz obr. 3). Zároveň by měly vyrůstat z kmene v různé výšce a nikoliv z jednoho místa.

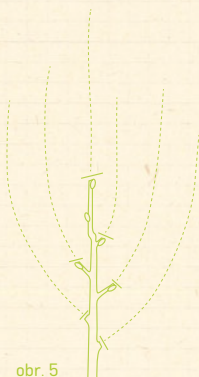
obr. 3

obr. 4

- Pokud vysazujeme stromy na podzim, tak tyto tři větvičky zakrátíme přibližně o polovinu ale zároveň tak, aby jejich vrcholy zůstaly ve stejné výškové úrovni (viz obr. 4)
- Pokud provádíme řez po jarní výsadbě, tak tyto tři větvičky zakrátíme ještě více – aby na nich zůstal 1–3 pupeny (viz obr. 5).
- Zapomenout nesmíme ovšem na **terminál** – výhon, který směřuje kolmo k nebi a tvoří přirozené pokračování kmene. Terminál v žádném případě neodstraňujeme, musí zůstat vždy dominantním výhonem. Stejně jako kosterní větve jej zakrátíme přibližně o polovinu, ale vždy musí převyšovat ostatní výhony o zhruba 10–30 cm (viz obr. 4 či 5).

obr. 5

Pokud ve školce zakoupíme špičák – tedy tvar stromku, který nemá ještě zapěstované žádné větvičky – zapěstujeme mu korunku až v místě výsadby. Jedná se v podstatě o terminál bez větví. Tvorbu větví podpoříme řezem. Tento terminál opět zkrátíme o přibližně $\frac{1}{3}$ své celkové výšky a zároveň v místě, pod kterým chceme, aby začínala koruna. Počítat můžeme totiž s tím, že pět pupenů pod místem řezu v příštím roce vytvoří výhony, ze kterých můžeme pak v dalším roce vytvořit již finální korunku tak, jako bychom to činili po podzimní výsadbě (viz obr. 4).

Pokud vysadíme stromek s nízko založenou korunou, pak zapěstování finální koruny odložíme o jeden až dva roky tak, jak je to na tomto obrázku:

K řezu potřebujeme ostré sadařské nůžky. Za ostré se dají považovat, pokud lehce ustříhnou tenký papír.

Řez stromů nelze provádět nahodile. Jedná se o fatální zákrok s nevratnými účinky. Každý, kdo řez provádí, by měl vědět, jakým způsobem strom zareaguje a proč daný řez provádí.

Růst stromu se řídí hormonálním systémem. Vrcholové pupeny jednotlivých výhonů dokáží ovlivňovat růst těch níže položených, proto řezem podporujeme přirozenou hierarchii větví (např. terminál vždy nejvyšší), která zajistí stabilní rozložení a harmonický růst koruny.

Řez v dalších letech

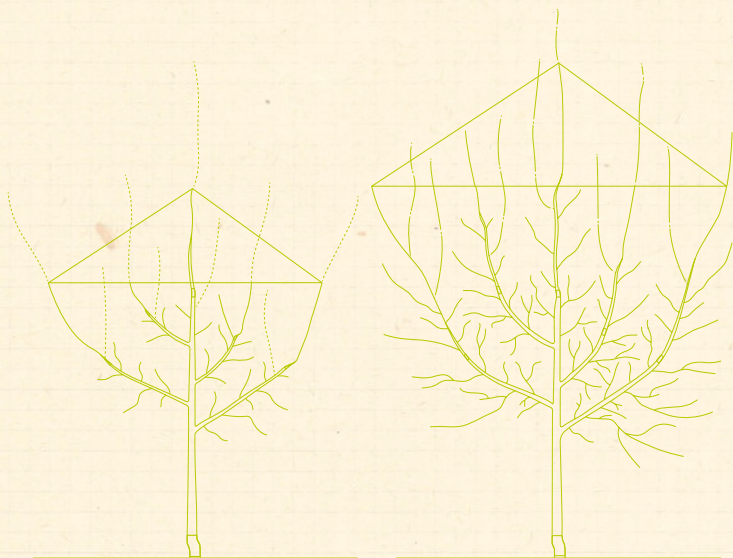
Jakmile se nám podaří vytvořit základ koruny v požadované výšce, tedy s terminálním výhonem a třemi kosterními větvemi, měli bychom v dalších letech přistoupit k podpoře tohoto rozložení. Každé předjaří (leden až březen) tedy přistoupíme k tzv. výchovnému řezu. Tím podporujeme kosterní větve a terminál.

Snažíme se přitom dodržet jednoduchou hierarchii:

Terminál směřuje vzhůru a jeho vrchol na první pohled převyšuje ostatní výhony. U každé kosterní větve je zřejmé, jaký výhon je jejím pokračováním a tvoří tak vrchol pomyslené pyramidální hierarchie.

Terminál i vrcholové výhony kosterních větví zkrátíme vždy přibližně o polovinu a zároveň odstraníme ty výhony, které by jim konkurovaly (byly delší nebo stejně dlouhé). Všechny kosterní větve zároveň zkracujeme tak, aby byly ve stejné výškové úrovni a podřízeny terminálu (viz obr. 6 a 7).

obr. 6 a 7

Bez takto provedeného výchovného řezu by stromy buď velmi rychle dospěly, začaly plodit a pod tíhou plodů se rozlámaly, nebo by se zababčily (předčasně zestárly) a brzy uschly.

Péče o půdu

- Ačkoliv do krajiny sázíme odolné ovocné odrůdy na semenných podnožích, nutným předpokladem pro jejich dobré zakořenění je dostatečná péče o půdu v okolí stromku.
- Ideální environmentálně příznivé řešení představuje mulčování.
- Mulčujeme ideálně pomocí vyzrálého kompostu nebo hnoje, v případě nouze lze využít i čerstvě posekanou trávu, slámu, štěpku či seno.
- Mulč vrstvíme do výšky maximálně 10 cm a do průměru 1,5 m tak, abychom vytvořili miskou, ve které se bude zdržovat voda (viz obr. 8). Zároveň dbáme na to, abychom neupili kmínek.
- Mulčujeme ideálně na jaře tak, aby se během jednoho roku materiál rozložil.

Mulčováním docílíme hned několika důležitých efektů:

- Podpoříme půdní život v okolí stromu.
- Přerušíme vztlínání a odpar vody z půdy.
- Zamezíme vyrůst trávě, která je v prvních letech života stromu jeho hlavní konkurent v boji o živiny i vláhu.

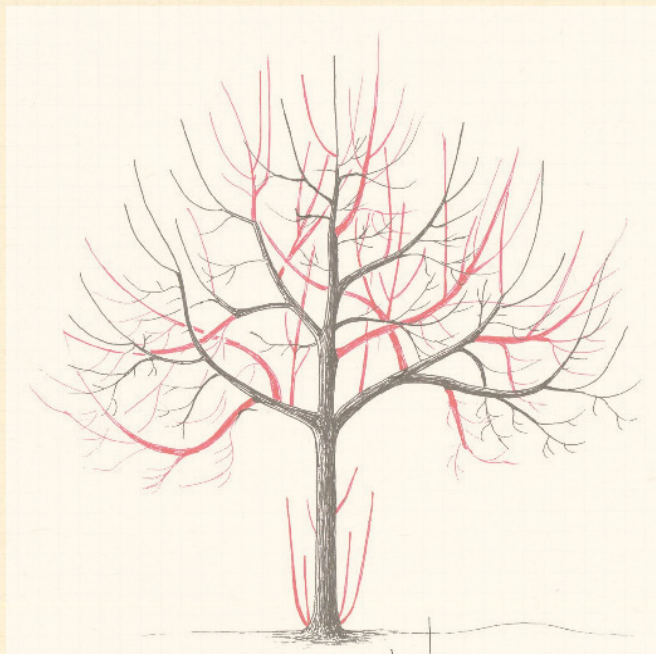
Pokud z nějakého důvodu nemůžeme vysazený stromek mulčovat (například kvůli hlodavcům), lze místo toho alespoň dvakrát do roka okolí stromku mělce okopat motykou (do hloubky 5 cm) – tím zajistíme přerušení vztlínání vody a zamezíme trávě v růstu.

obr. 8

Hotovo

V předchozích odstavcích mluvíme o péči v prvních pěti letech. Nutno podotknout, že se jedná o orientační údaj. Zásadní pro posouzení dostatečného zakořenění a samostatnosti stromu je jeho celkový vzhled.

Přestat provádět výchovný řez, každoročně mulčovat a odstranit oplocenku a kůly můžeme, když:

- Koruna má jasnou hierarchii s dominantním terminálem a třemi kosterními větvemi.
- Každoroční přírůstky dosahují délky až 60 cm.
- Kmen stromku má tloušťku přibližně 10–15 cm.
- Kůra začíná být dostatečně zvrásněná, aby odolala zajícům.

Jakmile dosáhneme tohoto stavu, stává se strom do velké míry samostatným. V budoucnu stačí provádět prosvětlovací řez v intervalu jednou za 5–15 let (dle odrůdy) a sbírat úrodu.

Prosvětlovací nebo udržovací řez provádíme jednou za 5–15 let (dle odrůdy). Nikdy však již nezasahujeme do hierarchie koruny (neodstraňujeme kosterní větve nebo terminál), nevytváříme rány větší než 5–7 cm a dodržujeme pravidla techniky řezu (např. řez na větevní kroužek, třetinové pravidlo ap.). Obecně platí, že odstraňujeme celé větve/výhony v místě větvení tak, abychom dosáhli prosvětlení – větve/výhony tedy nezkracujeme (to děláme jen v prvních letech u výchovného řezu, kdy potřebujeme strom „vyprovokovat“ k růstu).

Příklady dobré praxe

Po celé České republice, ale i v zahraničí, existují mnohé organizace i jednotlivci, kteří se věnují extenzivnímu ovocnářství, starým odrůdám, krajinotvorbě či práci s místními lidmi. Rádi bychom vám představili alespoň některé z nich. S některými jsme spolupracovali na této brožuře (Na ovoce, OZ Pangaea), za což jim moc děkujeme.

Nechť jsou vám inspirací.

Hnutí Brontosaurus

www.brontosaurus.cz

Organizace propojující dobrovolnickou práci pro přírodu a památky se zážitkovou pedagogikou. Dobrovolnice a dobrovolníci HB opraví ročně desítky hradů, zámků i studánek, vysadí desítky stromů, vyčistí stovky ptačích budek nebo pokosí mnoho hektarů orchidejových luk.

Na ovoce

www.na-ovoce.cz

Jedinečná organizace plná nadšených lidí, která vytvořila interaktivní mapu s volně dostupnými ovocnými stromy v krajině. Zároveň mapují pražské ovocné sady, pořádají ovocné slavnosti a mnoho dalších veřejných akcí.

OZ Pangaea

www.ozpangaea.wordpress.com

Sdružení neuvěřitelně nadšených lidí, kteří na slovenské straně Bílých Karpat usilovně pečují o několikahektarové extenzivní sady. Dále mapují staré

a krajové odrůdy po celém Slovensku, věnují se environmentálnímu vzdělávání nebo pořádají burzu roubů.

Archiv starých odrůd

www.stareodrudy.cz

Projekt Českého svazu ochránců přírody,

který zprostředkovává zcela jedinečnou

online databázi s popisy krajových a starých ovocných odrůd, síť genofondových ploch v České republice, záchranné sortimenty pro návrat ovocných odrůd do krajiny a pomologickou literaturu.

Centrum Veronica Hostětín

www.hostetin.veronica.cz

Vzdělávací a informační středisko Centrum Veronica působí v unikátním prostředí obce Hostětín. Obec je známá svými ekologickými projekty. Najdete zde starou sušičku na ovoce, moštárnu, akce pro veřejnost (např. jablečná slavnost), ale třeba i sochy v krajině.

Potravinové zahrady

www.PotravinoveZahrady.cz

Blog Marka Kvapila, kde kromě mnoha zásadních rad pro pěstování potravin na zahradě naleznete i obsáhlé články o řezu ovocných stromů od potulného sadaře Ondřeje Dovaly.

Ovocné stezky

www.ovocne-stezky.cz

Projekt mapující staré a krajové odrůdy v devíti oblastech Moravy a Slezska, který si zároveň klade za cíl udržení a obnovu tradice ovocnářství. Mnoho užitečných pomologických informací a literatury.

Potulný sadař

www.potulnysadar.cz

Blog potulného sadaře Dominika Grohmana. Články o starých odrůdách, extenzivním ovocnářství, krajině a lidech.

Ovocná školka Bojkovice

www.stareodrudy.org

Školka Radima Peška specializující se na staré odrůdy jabloní a hrušní na semenných podnožích či méně známé ovocné druhy. (Bojkovice)

Ovocná školka Stanislava Bočka

www.vysokokmeny.cz

Ovocná školka starých a krajových odrůd jabloní, hrušní a třešní. Vše na semenných podnožích. (Hluboké u Kunštátu)

Vydalo: Hnutí Brontosaurus

Autoři textu: Dominik Grohmann, Na ovoce, z. s.

Fotografie/ilustrace: Pokud není uvedeno jinak, fotografie vznikly v rámci aktivit Hnutí Brontosaurus; OZ Pangea: str. 13, 21, 27; Na ovoce, z.s.: str. 7, 10, 11, 19, 20, 23, 25, 27; Creative commons: 5, 22, 29

Sazba: Berta K. Marešová, Dominika Grohmann

Vytištěno na recyklovaném papíře.

naděluje dárky přírodě

Nadělte spolu s námi strom, pta-
čí budku, vyčištěnou studánku
nebo třeba domek pro ježky!

Vše o Dárcích přírodě najdete na

www.darkyprirode.cz

Hnutí Brontosaurus jsou převážně mladí lidé do 26 let, kteří propojují smysluplnou práci pro přírodu, památky i lidi s netradičními zážitky a zábavou. Každoročně s nimi vyrazí na kosení orchidejových luk, sázení stromů, opravování hradů nebo třeba stavění školy v Himálajích tisíce dobrovolníků a dobrovolnic.

„Chceme svět, kde lidé nejsou lhostejní ke svému okolí, respektují a ctí přírodu a kulturní bohatství a společně o ně pečují.“

www.peceoprirodu.cz

Tento projekt je spolufinancován Státním fondem životního prostředí ČR na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.
www.mzp.cz www.sfzp.cz

Tato brožura byla vytvořena za finanční podpory Magistrátu hlavního města Prahy.
www.praha.eu

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY